

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди
Кафедра освітології та інноваційної педагогіки
Жешувський університет (Республіка Польща)
Університет третього віку в Громадкі (Республіка Польща)
Європейський інститут безперервної освіти (Словацька Республіка)
Педагогічний інститут Чендуського університету (КНР)

МАТЕРІАЛИ
V Міжнародної науково-практичної конференції

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ВИЩОЇ І СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

31 березня – 2 квітня 2021 року

Том 1

ХАРКІВ
2021

ББК 74.58+74.20+88.40+88.840

УДК 37.013.77:[378+373.5]

П86

ISBN 978-617-7886-20-3

Редакційна колегія:

Золотухіна С. Т. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Ворожбіт-Горбатюк В. В. – професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Лупаренко С. Є. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Попова О. В. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Рогова Т. В. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Штефан Л. А. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Твердохліб Т. С. – д-р пед. наук, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Лазарєва О. М. – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Дейниченко Г. В. – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Відповідальність за зміст, стилістику, орфографію та пунктуацію статей несуть автори

Затверджено редакційно-видавничою радою

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

(протокол №2 від 10.03.2021 року)

Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 31 березня – 2 квітня 2021 р.). У 2 томах. / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : «Мітра», 2021. Т.1. 313 с.

У збірнику відображено психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої школи в умовах сучасних викликів. Він містить результати досліджень учених, викладачів, учителів, наукові пошуки докторантів, аспірантів, студентів з питань розвитку педагогічної науки й освіти, психолого-педагогічних аспектів інклюзивної освіти, організації дистанційного навчання, реалізації інноваційних технологій, розвитку обдарованої особистості в сучасному освітньому середовищі, професійної підготовки фахівця а також сучасних проблем порівняльної педагогіки.

Матеріали стануть у нагоді науковцям, докторантам, аспірантам, викладачам, магістрам і студентам вищих закладів освіти, практичним працівникам у галузі освіти.

Видано за рахунок авторів.

ISBN 978-617-7886-20-3

© Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2021

Мараховська О. П., Твердохліб Т. С. Формування готовності до навчання в умовах інклюзії учнів з нормотиповим рівнем розвитку засобами образотворчого мистецтва	158
Маркіна Н. В. Музикотерапія як засіб гармонійного розвитку молодших школярів	162
Масюк О. М., Сінопальнікова Н. М., Титаренко Л. І. Формування математичної компетентності учнів молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами	166
Шпачинський Д. В. Інклюзивне навчання як організаційно-педагогічна умова соціальної адаптації учнів з дитячим церебральним паралічем	169
Абдулкадір Кабадай Аналіз поглядів учителів дошкільної освіти на інклюзивне навчання	173
Сіссель Соллід Надання повноважень як концепт у спеціальній освіті	177
Секція IV	
Інновації в освіті	181
Батукова Л. А. Формування психологічних компетентностей як складової професіоналізму педагогів НУШ	181
Бирко Н. М. Універсальний дизайн – потреба та необхідність у забезпеченні якісних освітніх послуг сьогодення	184
Ван Ціхуей, Май Вень, Ян Ян Використання комп'ютерних технологій у системі вищої музичної освіти	188
Григораш О. В. Особливості інноваційного середовища закладу загальної середньої освіти	192
Грицай Н. Б. Використання технології «майстерня» у підготовці майбутніх учителів природничих наук	195
Загорська І. О. Формування соціокультурної компетентності на уроках англійської мови	198
Кабанська О. С., Парфьонова О. В., Пліс В. П. Використання медіазасобів у викладанні філологічних дисциплін здобувачам вищої освіти	202
Кислова М. А. Використання нових технологій при викладанні дисципліни «дискретна математика»	205
Лісовенко Г. В. Спільна аналітична діяльність учасників освітнього процесу в управлінні уроком	210

відношення транслюється дітям у системі дошкільної освіти приховано паралельно з офіційною програмою.

Майбутнім вихователям слід зрозуміти, що для того, щоб запобігти поширенню дискримінаційних практик в системі освіти, необхідно практично засвоїти критерії дискримінації в освітньому контенті, вихователь має вміти виявляти і вилучати контент, який містить не толерантне ставлення до окремих категорій дітей: непомітність або навпаки – зайвий фокус уваги на відмінностях; сегрегація і поляризація (норма здоров'я та інвалідність подаються як два різних полюси людського існування); поширення стереотипів щодо осіб з інвалідністю. Спираючись на ці критерії, вихователям важливо вміти вірно обирати книжки для роботи з дітьми, що демонструють толерантне ставлення та недискримінаційний підхід до осіб з інвалідністю.

Вихователям треба пам'ятати, що процес формування і розвитку толерантності необхідно починати з перших днів дитини у ЗДО задля того, щоб поступово ідеї взаєморозуміння стали твердими переконаннями через засвоєння тієї реальності, яку дитина бачить навколо себе.

Список використаних джерел

1. Скрипник Н. І. Виховання толерантних взаємостосунків дітей старшого дошкільного віку : навчально-методичний посібник. Умань : ПП Жовтий, 2011. 99 с.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ УЧНІВ З НОРМОТИПОВИМ РІВНЕМ РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Мараховська О. П.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Твердохліб Т. С.

доктор педагогічних наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Розкрито позитивний вплив спілкування учнів, які мають нормотиповий рівень розвитку, з учнями, які мають особливі освітні потреби, на розвиток особистості школярів обох категорій. Визначено проведення уроків образотворчого мистецтва і позакласну виховну діяльність як основні шляхи формування готовності до навчання в умовах інклюзії учнів з нормотиповим рівнем розвитку засобами образотворчого мистецтва.

Ключові слова: інклюзія, ізотерапія, учні з нормотиповим рівнем розвитку, учні з особливими освітніми потребами, образотворче мистецтво.

The article reveals the positive influence of communication of students who have a normative level of development and students with special educational needs; this communication has positive influence on personality development of students of both categories. Conducting Arts lessons and extracurricular educational activities are considered to be the main ways of forming readiness of students with the normative level of development for learning in the conditions of inclusion by means of art.

Key words: *inclusion, art therapy, students with normative level of development, students with special educational needs, art.*

Основною перевагою розвитку сучасної освіти є прагнення забезпечити належні умови навчання для всіх дітей, зокрема і для дітей з особливими потребами. У вирішенні цього питання допомагає створення інклюзивних класів. У таких класах навчальна програма адаптується відповідно до потреб кожного учня. Формуванню сприятливого мікроклімату в освітньому середовищі інклюзивних класів сприяє співпраця з батьками, фахівцями спеціальних послуг, використання нових форм і методів навчання, позитивна взаємодія учнів, які навчаються в означених класах. Навчання в інклюзивному класі повинно позитивно впливати на учнів з особливими потребами, їхні взаємовідносини з іншими дітьми, спілкування в родині та в суспільстві. Взаємодія з дітьми з нормотиповим рівнем розвитку має сприяти мовному, фізичному, емоційному та соціальному розвитку дітей з особливими потребами. Діти з нормотиповим рівнем розвитку мотивують інших своїх однокласників до формування нових знань, умінь та навичок, демонструють соціально схвалені в колі однолітків моделі поведінки. Взаємодія між школярами сприяє налагодженню дружніх стосунків у класі. Завдяки цій взаємодії учні з нормотиповим рівнем розвитку стають більш чуйними та готовими надавати допомогу один одному, вчаться толерантно ставитися до особливостей розвитку людей [4, с. 177].

Підготовці учнів із нормотиповим рівнем розвитку до взаємодії з дітьми з особливими потребами необхідно приділяти особливу увагу. Заходи, спрямовані на формування дружніх відносин між цими категоріями учнів, здійснюються у період навчання, а також позаурочний час. Виховання толерантності та дружельюбності починається з формування в учнів початкової школи ввічливості, вміння стримуватись у виявленні негативного ставлення, у нетерпимості до зла, брехні, образи та глузування над слабкими. У середній та старшій школах особлива увага акцентується на важливості товариської взаємодопомоги у важку хвилину, проявів милосердя до усіх, кому потрібна допомога. Важливо виховувати такі якості учнів як здатність до компромісу в суперечках, прагнення захищати слабкого [1, с. 69].

З цією метою доцільно проводити години спілкування, диспути, усні журнали, тренінги, волонтерські заходи тощо [2, с. 46]. Формування толерантності і гуманності є важливим напрямом у процесі формування готовності учнів із нормотиповим рівнем розвитку до впровадження інклюзії.

Значний потенціал в аспекті морального виховання школярів, формування їхньої психологічної готовності до спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами має образотворче мистецтво. Зацікавлення учнів образотворчою

діяльністю значною мірою пояснюється її позитивним впливом на розвиток особистості школяра. У процесі образотворчої діяльності виникає нагода для учня позбутися психолого-емоційного напруження, представивши його в певному образі, показати власне ставлення до навколишнього світу.

Однією із важливих умов забезпечення художньої творчої активності школярів є створення доброзичливого мікроклімату, надання свободи вибору, а також можливості досягнення успіху кожною дитиною. Уроки образотворчого мистецтва як продукт художньо-пізнавальної та творчої діяльності передбачають: здійснення морально-виховного впливу (через естетичні прояви етичного); формування культури почуттів; позитивне психологічне налаштування і спрямованість інтересів особистості; розвиток здатності сприймати, співпереживати і розуміти мистецтво; розвиток естетичного і художнього смаку; стимулювання розвитку інтелекту; активізацію мислення; розвиток творчої активності; розширення світогляду; ознайомлення з основами образотворчої грамоти; розвиток особистості учня [3, с. 174].

Незважаючи на таку широку палітру проявів позитивного впливу уроків образотворчого мистецтва на розвиток учнів, значний потенціал таких занять у аспекті взаємодії дітей із нормотиповим рівнем розвитку та учнів із особливими освітніми потребами, уроки мають доповнюватися позакласною роботою.

Розглядаючи позакласну діяльність учителя, виокремлюємо два основних напрями застосування засобів образотворчого мистецтва з метою формування готовності учнів з нормотиповим рівнем розвитку до навчання в умовах інклюзії: *художнє просвітництво та організація образотворчої діяльності учнів.*

У межах першого напрямку педагогу рекомендуємо організовувати відвідування школярами виставок художників, які мають інвалідність. Це слід зробити, якщо виставка проводиться в місті, де мешкають учні. Якщо ж ні – то учитель може залучити дітей до перегляду виставок, що проводяться онлайн, або розробити таку виставку самостійно, використовуючи ресурси мережі Інтернет. Найбільший подив і захоплення учнів викликають художники, скульптори, які були незрячими чи мали проблеми з зором, тому на їхню творчість і біографію необхідно звернути найбільше уваги. Наприклад, доцільним буде проведення заходу «Віртуальна виставка балерини і скульпторки», на якій учитель має розкрити мистецьку цінність робіт Ліни По (Горенштейн Поліни Михайлівни) і трагічність її долі. Також пропонуємо розробити виставки і залучити школярів до їх відвідування на такі теми: «Десять сучасних художників, які втратили зір, але здивували світ своїм мистецтвом» (демонстрація їхніх художніх робіт та ознайомлення з найбільш вражаючими біографічними відомостями), «Створювати картини кольорами, яких ніколи не бачив» (демонстрація художніх робіт, особливостей техніки Єшрефа Аргамана – турецького художника, який є незрячим від народження) тощо.

Для ознайомлення із творчістю і життєвим шляхом митців у галузі архітектури, живопису, скульптури, графіки, декоративно-ужиткового мистецтва, дизайну, які мають інвалідність, також варто організовувати лекції-візуалізації, години спілкування, прес-конференції, зустрічі тощо. Важливо, щоб враження від сприйняття художніх творів доповнювалися позитивними емоціями, які викликані

почутою на виховному заході інформацією, щоб учень виявляв співпереживання, чи навіть емпатію, щоб він зміг побачити не тільки художника, а й звичайну людину, яка живе у суспільстві та має такі ж потреби, як і інші його члени.

Організуючи образотворчу діяльність учнів у позаурочний час з метою формування готовності учнів з нормотиповим рівнем розвитку до навчання в умовах інклюзії, необхідно звернути увагу на ізотерапію як метод психологічної корекції. Ізотерапія передбачає малювання, ліплення пластиліном, глиною, заняття декором тощо з терапевтичною і педагогічною метою. Учні залучаються до спілкування з навколишнім світом за допомогою засобів образотворчого мистецтва, їм створюються умови для спонтанного самовираження.

Індивідуальне малювання на визначену тему надає можливість виявити та усвідомити проблеми й переживання, пов'язані із можливою взаємодією конкретного учня з дитиною, яка має особливі освітні потреби. Наприклад, після вивчення у 6-му класі твору В. Г. Короленка «Сліпий музикант» буде доцільним проведення заходу на тему: «Враження пензлем на папері». У ході цього заходу школярі мають зобразити свої емоції, викликані прочитаним твором, і обговорити їх. Інший варіант такого заходу передбачає залучення учнів до створення ілюстрацій до роману.

Позитивне спілкування дітей, які мають нормотиповий рівень розвитку, з дітьми, які мають особливі освітні потреби, можна організувати в процесі застосування комунікативного малювання, спільного малювання, доповнювального малювання та інших методик створення проєктивного малюнку.

Таким чином, образотворче мистецтво має значний потенціал для формування готовності до навчання в умовах інклюзії учнів з нормотиповим рівнем розвитку.

Окрім уроків образотворчого мистецтва, для формування означеної готовності застосовується позакласна виховна діяльність, якою передбачаються два напрями використання засобів образотворчого мистецтва: художнє просвітництво та організація образотворчої діяльності учнів.

Список використаних джерел

1. Єжова Т. Є. Організаційно-педагогічні умови створення толерантного освітнього середовища інклюзивної школи. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2012. № 9. С. 66-75.
2. Заморіна В., Твердохліб Т. Шляхи формування готовності школярів до впровадження інклюзивної освіти в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах. *Актуальні питання природничої науки та освіти* : матер. I Міжуніверситет. наук.-практ. конф. студ., магістр. (Харків, 20 квіт. 2017 р.). Харків, 2017. С. 44-46.
3. Козлов В. И. Нравственное воспитание младших школьников на уроках изобразительного искусства. *Наука и школа*. 2017. № 5. С. 173-179.
4. Соловійова Т. Г. Підготовка школярів до взаємодії з однолітками з особливими потребами. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2016. Вип. 26. С. 174-184.